

Ukrainan kriisi Fukuyaman visioissa 20 vuotta sitten

■ Jermu Laine

Francis Fukuyama – Yhdysvaltain historiallisen todellisuuden strateginen ammattiarvioija ja historian lopun filosofian päivittäjä – eritteli poikkeuksellisella syvällisyydellä ja tarkkanäköisyydellä kylmän sodan päättymisen todellisuutta, ”harmillisuutta” – kirjoituksessaan *Commentaryssa* helmikuussa 1994. Yleinen ja nopea asiantuntijarvio oli ollut, että Berliinin muuri ja Neuvostoliiton kaatuminen olivat merkinneet kylmän sodan päättymistä neljä vuotta aikaisemmin. Oli vain tarkkailtava demokratian ja vakauden iskostumista uuteen Venäjään ja sen heijastuksena yleisesti maailmalle.

Fukuyama kirjoitti vuonna 1994, että Yhdysvaltojen haukat ja kyyhkyt olivat saavuttaneet yhteisymmärryksen siitä, että oli ollut naiivia odottaa kommunismin konkurssin merkitsevän maailman kääntymistä demokratiaan. Vain neljä vuotta kylmän sodan päättymisestä unelma ”maailmankylästä” pakeni horisontin taakse; näköpiiriin tulivat polarisoitumisen paluuilmiöt. Rälkeydet levisivät etnisinä puhdistuksina ja atavistisina kansalliskiihkoina. Balkanista oli tullut jälleen ruutitynnyri, jota se oli ollut ennen ensimmäistä maailmansotaa.

Modernismi on siis sittenkin ohutta pinta-kiiltoa. Kansallistunnon voimistumiseen perustuva kiihko on herännyt uudelleen henkiin Itä-Euroopassa eli Neuvostoliiton entisissä lähinaapureissa ja selvästi myös itse Venäjällä. Kulttuuriasiantuntijat osoittavat, että ennakkoluuloihin ja kansallisen itsetunnon paineisiin perustuvat vihanpurkaukset eivät ole tuntemattomia Länsi-Euroopassakaan.

Fukuyaman mielestä presidentti George Bushin profetoimaa ”uutta maailmanjärjestystä” ei ole tullut, sen sijaan maailma on nyt paljon vaarallisempi ja epävarmempi kuin kylmän

sodan vallitessa. Mutta Fukuyama ei yhdy täysin pessimistien epätoivoon. Hän korostaa, että olisi nähtävä syvemmälle todellisuuteen eikä pysähtyttävä liioittelemaan ongelmia.

Fukuyama käsitteli muun ohella Ukrainan tilannetta ja suhdetta Venäjään hätkähdyttävän kaukonäköisesti luovalla tuoreudella. Hän näki, että Jugoslavian tapahtumat ovat jonkinlainen ennakkotapaus. Entisessä Neuvostoliitossa ja sen lähinaapureissa orastavat tulevaisuusodotukset ja hallitsemattomat kansallistunnot luovat ristiriitoja, jotka kehittyvät konflikteiksi.

Toisiinsa kietoutuvat etniset ryhmät ovat yleisiä entisessä kommunistisessa maailmassa. Useiden niistä on pakko purkautua vaikeasti ratkaistavissa oleviksi ongelmiksi, kuten Venäjän ja Ukrainan väliset erityissuhteet. Fukuyama ennakoi profeettallisesti vuonna 1994, että ainoan todella vakavan uhan Euroopan turvallisuudelle tulee muodostamaan Venäjän ja Ukrainan keskinäisen tilanteen kehitys.

Joulukuussa 1991 enemmistön muodostamat kymmenen miljoona Ukrainassa asuvaa venäläistä äänestivät riippumattoman Ukrainan puolesta, nimenomaan sillä perusteella, että itsenäisellä Ukrainalla olisi paremmat mahdollisuudet taloudellisten reformien toteuttamiseen kuin Venäjään sidottuna olevalla maalla. Fukuyama kirjoittaa: ”Näitä odotuksia kyvyttömät entiset kommunistit eivät pystyneet toteuttamaan; on vain ajan kysymys, milloin Ukrainan etniset venäläiset päättävät, että olisi parempi liittyä takaisin Venäjään.” Tällaisessa tapauksessa Venäjä joutuisi pahempaan kuin kiusalliseen tilanteeseen: selän kääntäminen näille venäläisille ei olisi ajateltavissa.

Suorasukaisena realistina Fukuyama sanoi sen, mitä kliseisessä Ukraina-keskustelussa on

edelleenkin jätetty sanomatta: ”Ukrainan hajoaminen olisi helpompaa käsitellä, jos Venäjää kehittyisi autoritäärinen ja aggressiivinen: Yhdysvallat yksinkertaisesti vastustaisi Venäjän voimakkaita pyrkimyksiä vetää Ukraina uudelleen puoleensa; näin tietenkin palaisimme onnettomaan, mutta meille tuttuun Euraasian polarisoitumiseen. Tämä synnyttäisi nykyistä paljon suurempaa ymmärtämystä sille, että Unkari, Puola ja muut uhanalaiset Itä-Euroopan maat otettaisiin NATO:n jäseniksi.”

Fukuyaman mukaan Yhdysvaltojen ulkopolitiittinen ”uhka” olisikin siinä, että Venäjä ei sitenkään välttämättä tule olemaan kyllin aggressiivinen, vaan uudistushakuinen reformivaltio. Yhdysvaltalaista yleistä mielipidettä olisi mahdotonta saada tukemaan vaihtoehtoa, jonka päätepisteenä olisi tasavahvan, vakaan ja demokratiaan sitoutuvan euraasialaisen rinnakkaisimperiumin syntyminen. Historian viekkautta vai ironiaa: mieluummin heikko ja epäluuloja herättävä Venäjä kuin nopeaa talouskasvua toteuttava ja demokraattisia instituutioita vankestava kilpaileva suurvalta.

Venäjän motiivit eivät aina näyttäyty yksiselitteisinä. Ne eivät välttämättä ole aina aggressiivisia, mutta lännen taipumus on nähdä ne mahdollisimman vallonhaluisessa valossa. Näiden asenteiden paineessa on erittäin hankalaa osoittaa Venäjää kohtaan pehmeyttä ja suostuvaisuutta, jotta se voisi saavuttaa takaisin entisen imperiuminsa. Fukuyama kirjoittaa: ”Tällaisessa tilanteessa Yhdysvallat saattaisi joutua ajetuksi rikkomaan välit kömpelön, mutta kuitenkin modernisoituvan Venäjän kanssa. Vetäisiköhän Yhdysvallat silloin hätäisesti ja tarpeettomastikin maton Venäjän demokraattisen kokeilun polulta?”

Maailman suurin imperiumi on kaatunut. Eikö ole vain luonnollista, että tämä aiheuttaa ennen kokematon horjahtelu ja sekaannusta. ”Ilmeisesti olemme pitkän siirtymäkauden aikana kulkemassa poliittisesti, taloudellisesti ja valtioitten välisissä suhteissa johonkin, joka on jotakin muuta kuin tämä ja mennyt aika.” Mutta siirtymäkauden rauhattomuutta ei pidä nähdä pysyvänä ilmiönä. Ääritapaukset on tututtavissa ajan kanssa. Maailmassa on kaiken

aikaa myös paljon ja yleisesti järjestystä ja kehitystä eteenpäin vieviä voimia. ”Toisaalta monet konservatiivit pysyvät sitkeästi näkemyksissään ihmisten luonteesta ja ihmisten instituutioista.”

Kirjoittaja on varatuomari.

TIETOA JULKI TURUN KIRJAMESSELÄ

3.10. klo 13. Tietolavan tutkijakeskusteluden aiheena *Oikotietä onneen* (Markku Ojanen ja Kari Kalliokoski) ja *Tiesitkö tämän... koirastasi* (Hannes Lohi ja Tiina Raevaara). Risto Alatarvas haastattelee.

4.10. klo 12 Tietolavan tutkijakeskusteluita aineina *ihmisen varaosat* (Minna Kellomäki ja Pekka Vallittu) ja *Tautii vai ei?* (Sami Leppämäki ja Pekka Louhiala). Ulla Järvi haastattelee.

4.10. klo 15.30. Suomalaisia tieteen huipulla – 100 tieteen ja teknologian saavutusta. Auditoriossa Tapio Markkanen, Paula Havaste ja Allan Tiitta kertovat teoksestaan. Reetta Kettunen haastattelee.

5.10. klo 12.30 Tietolavalla *Tietokirjallisuus. Nyt.* -tapahtumassa Risto Nieminen, Pirjo Hiidenmaa, Jukka- Pekka Pietiäinen ja Reetta Kettunen keskustelevat tiedon merkityksestä suomalaisen kulttuurin kehittäjänä

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta osastolla B20b ja Tiedekirja osastolla A53–54.

ÄLYN HYVÄ KAUPUNKI / WHAT A SMART CITY!

24.10. The 1st National Conference of Science Communications in Heureka, Vantaa. Organised by the Finnish Association of Science Editors and Journalists (FASEJ) in cooperation with Heureka, Committee of Public Information in Finland, University of Helsinki and Academy of Finland.

HELSINGIN KIRJAMESSELÄ 26.10.2014

26.10. klo 12. Uusia ajatuksia Suomeen: Tietokirjallisuus rakentaa yhteiskuntaa. Kullervo-salissa Pirjo Hiidenmaa, Sari Kivistö, Irina Kyllönen, Tuomas Seppä ja Kaisa Sivenius keskustelevat tietokirjallisuuden vaikutuksesta yhteiskunnassa. Lisätietoja www.tjnk.fi